

RINAT SUMMER LEARNING PROGRAM: *Developing an Ethical Personality: Insights of Rav Aharon Lichtenstein zt"l on Pirkei Avot-PART III*

1. משנה מסכת אבות פרק ב

משנה א

[*] רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין:

משנה ב

[*] רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם:

2. משנה מסכת אבות פרק ג

משנה א

[*] עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

3. משנה מסכת אבות פרק א

משנה ג

[*] אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם:

משנה י

[*] שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות:

משנה טו

[*] שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות:

4. רמב"ם הלכות תשובה פרק א

הלכה ב

שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל, שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שחייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות.

5. פירוש רבינו יונה על אבות פרק ב

והוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות - אע"פ שנתפרש אלינו העונשין מן העבירות שיש מהן בכרת. ויש במיתה בידי שמים כרת הוא וזרעו נכרתין מיתה בידי שמים הוא לבדו נכרת ויש עבירה שהיא בארבע מיתות ב"ד ויש בלאו שהיא מלקות ארבעים והעובר על דבריהם מכין אותו מכת מרדות מדרבנן אך לא נתפרשו אלינו שכר מצות ולא בקלות ולא בחמורות משלו חכמים ז"ל למשל למה הדבר דומה. למלך שמסר לעבדיו פרדס לנטוע בו אילנות ואילו היה מודיע להם מתן שכרם היו כולם טורחים באותן אילנות ששכרן מרובה ונמצא הפרדס חסר מאותן האחרים כך אילו היה הקב"ה מודיע מתן שכרן של מצות היו עושין החמורות ששכרן מרובה ומניחין הקלות ששכרן מועט ולא יהיה אדם שלם במצותו הטעם לא יבא להקל במצות ותיקר בה נפשו לעשות אותן לפי שאינו יודע איזו קלה ואיזו חמורה אבל רמז"ל הפליג בדבריו ונתן טעם לדבר חזק מזה ואמר שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות כמה הוא שאפי' מצוה קלה שכרה גבוה עד למעלה:

6. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ב

אחר כך אמר שראוי להזהר במצוה שייחשב בה שהיא קלה, כגון שמחת הרגל ולמידת לשון קודש, ובמצוה שהתבארה חומרתה, כמו מילה וציצית ושחיטת פסח. ושם סיבת זה, שאין אתה יודע מתן שכרן, ובאור זה הענין כמו שאספר, וזה, שהתורה כולה - ממנה מצוות עשה ומצוות לא תעשה. אמנם מצוות לא תעשה, הנה ביאר הכתוב העונש על כל אחת מהן, מלבד המעט, וחייב בקצתן מיתות, ובקצת כרת, ומיתה בידי שמים, ומלקות, וידענו מן העונשים מצוות לא תעשה כולן, מה מהן איסורו חמור ומה מהן למטה מזה, והן שמונה מדרגות: המדרגה הראשונה, והיא החמורה שבהן - הם הדברים אשר חייב בהם סקילה. והמדרגה שלמטה מזו - מחוייבי שריפה. והשלישית - מחוייבי הרג. והרביעית - מחוייבי חנק. והחמישית - מחוייבי כרת. והששית - מחוייבי מיתה בידי שמים. והשביעית - מחוייבי מלקות. והשמינית - לאוין שאין לוקין עליהן. ומאלה המדרגות נדע גודל החטא וקוטנו. אבל מצוות עשה - לא נתבאר שכר כל אחת מהן מהו אצל ה', עד שנדע מה מהן יותר חשוב ומה מהן למטה מזה, אלא ציוה לעשות מעשה פלוני ופלוני, ולא יודע שכר איזה משניהם יותר גדול אצל ה', ולפיכך ראוי להשתדל בכולן. ומפני זה העיקר אמרו: "העוסק במצוה פטור מן המצוה", מבלי הקשה בין המצוה אשר הוא עוסק בעשייתה והאחרת אשר תחלוף ממנו. ולזה גם כן אמרו: "אין מעבירין על המצוות", רצונו לומר: אם הזדמן לך מעשה מצוה, אל תעבור ממנו ותניחנו כדי לעשות מצוה אחרת.

7. רמב"ם הלכות תשובה פרק ג

הלכה ב

אדם שעונותיו מרובין על זכותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך, וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו', וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם, ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב, ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות. +/השגת הראב"ד/ אדם שעונותיו מרובין על זכותיו מיד הוא מת ברשעו. א"א לא

כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נחתמין לאלתר למיתה שמיד מתים, ואינו כן כי יש רשעים חיים הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור שנגזרו עליו

8. פירוש רבינו יונה על אבות פרק ב

והסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים - ר"ל שהקב"ה רואה ויודע כל מעשה בני אדם וזוכר את הכל כאלו נכתב לפניו וישלם לו רעה תחת מעשיו הרעים. והוא תימה למה מנאם לשלשה דברים ושלתם דבר אחד הוא שאין זה אומר אלא שהשם יודע הכל ועתיד לשלם לו כפעלו ומה חשבון הוא זה הכל ענין אחד הוא על כן נראה לפרש כי שזה הענין הוא למשל כאשר לפני מלכים יתיצב ולפני שרים וחכמים ואנשי השם ומתבייש לעשות לפניהם מעשים אשר לא יעשו ומלומר דברים שלא טובים כן יחשוב בכל עת כאילו הוא לפני הקב"ה כאשר יעמד איש לפני רעהו. ובוזה ישמור דרכו מחטוא גם פיו ולשונו ומצרה נפשו. ועל כן אמר דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת ומנה אלה לשני דברים עין רואה כנגד המעשה ואזן שומעת כנגד הדבור. וח"ו לא עין ואזן ממש. אלא ר"ל שאין מעשה נסתר מלפניו ולא נעלם ממנו. והדבר השלישי וכל מעשיך בספר נכתבין ר"ל שאין שכחה לפני כסא כבודו והרי כל הדברים סדורים לפניו כאילו הם בספר נכתבין לשלם לעושיהם כפעלם וכמעשה ידיהם באחרית הימים. ואם ישית האדם אל לבו השכר אשר יתנו לו ימנע מלעשות אותם ועל זה אמר הסתכל בשלשה דברים הללו ואין אתה בא לידי עבירה:

משנה ב

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו' - ר"ל דרך ארץ מלאכה כי לשון דרך ארץ פעמים שהוא כמשמעו ופעמים שהוא אמורלמלאכה הכל לפי הענין:

שיגיעת שניהם משכחת עון - כל' מסיר יצר הרע... שעל ידי שהוא יגע בתורה ובמלאכה לא ישלוט עליו יצר הרע... לכן יעסוק בתורה שמתשת כחו של אדם וגם במלאכתו לכדי חיותו ולא יעמד בטל לעולם פן יתענג ורם לבבו לשכח את ה' אלהיו כענין שנאמר [דברים ל"ב ט"ו] וישמן ישרון ויבעט:

9. משנה מסכת כתובות פרק ה

משנה ה

[*] אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה מצעת לו המטה ועושה בצמר הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת שתיים אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה שלש אינה מצעת לו המטה ואינה עושה בצמר ארבעה יושבת בקתדרא רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובתה שהבטלה מביאה לידי שיעמום:

10. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב

הלכה ב

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידעהשם הגדול א כמו

שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות,

11. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

תנו רבנן: ואספת דגנך, - מה תלמוד לומר - לפי שנאמר: ולא ימוש ספר התורה הזה מפיו, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דגנך - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחיאומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורח בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: וזעמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר: הואספת דגנך; ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר: טועבדת את אויבך וגו'. אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן. אמר להו רבא לרבנן: במטותא מינייכו, ביומיניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי - זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי - זו וזו לא נתקיימה בידן.

12. בראשית פרשת בראשית פרק ב

(טו) וַיִּקַּח יַקֹּק אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיְנַחֲהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

13. תרגום יונתן בראשית פרשת בראשית פרק ב

(טו) ודבר יי אלהים ית אדם מן טור פולחנא אתר דאתבריא מתמן ואשרה בגינוניתא דעדן למהוי פלח באוריתא ולמנטר פקודהא